

HÜKÜMETİN BOHÇASINDAN YİD'LERE AF ÇIKTI

Elektrikte Yük Yine Kamuya

Siyasal iktidar, Türk Telekom, TÜPRAŞ, ERDEMİR gibi karlı ve ülkemizin kalkınmasında büyük rol oynayan kamu kuruluşlarının satışının ardından gündemine elektrik dağıtım özel leştirmelerini aldı.

Elektrik Mühendisleri Odası'nın enerjinin temel bir hizmet olduğu ve piyasalaştırmayacağı yönündeki vurgularının haklılığı, kamu zararına yapılmış sözleşmelerin ardından yaşanan doğalgaz kriziyle bir kez daha ortaya çıktı. Siyasal iktidar ise ülkemizde yaşanan bu karanlık dönemi ve Avrupa dahil pek çok ülkede örnekleriyle ortaya çıkan dar gelirli yurttaşların aleyhine gelişmeleri, yatırımların durduğu gerçeğini görmezden gelerek, özelleştirme ısrarını sürdürmektedir.

Hükümetin, elektrik dağıtım şebekelerinin özelleştirilmesi için Elektrik Piyasası Yasası'nda değişiklik yapan bir tasarının yasalaşması için çalışmalarını sürdürmektedir. Ancak elektrik dağıtım tesisleri özelleştirmesinin başlatılabilmesi için hazırlanan yasa değişikliği, TBMM'de komisyon görüşmeleri sürecinde verilen bir önergeyle başka bir boyut daha kazanmıştır. Öncelikle TBMM Genel Kurulu'nda görüşülecek olan yasa tasarısıyla getirilen düzenlemeleri inceleyelim. Tasarının ilk maddesiyle, elektrik üreten kuruluşların, dağıtım ve iletim tesislerini kullanmaları karşılığında ödedikleri sistem kullanım bedeli yükümlülüklerinin sınırını belirleyici bir tanım değişikliğine gidilmektedir. Değişiklikle, "üretim tesislerinin 36 kilovat üstü gerilim seviyesinden bağlı olduğu nokta-

lardan itibaren iletim şalt sahalarının orta gerilim fiderleri de dahil olmak üzere dağıtım tesislerinin bağlantı noktalarına kadar olan tesisler", üretim tesisleri olarak tanımlanıyor.

Tasarının ikinci maddesiyle yapılmak istenen değişikliği anlayabilmek için öncelikle mevcut durumu anlamak gerekmektedir. 4628 sayılı Elektrik Piyasası Yasası'nda, elektrik alanında faaliyet gösteren anonim şirketlerin hisselerinin tamamının nama yazılı olması koşulu bulunmaktadır. Bu kural, şirket hisselerinin el değiştirmesine ve dolayısıyla borsada işlem görmesine olanak tanımamak suretiyle, bazı kamusal önlemlerin alınmasını amaçlamaktadır. 4628 sayılı Yasa'nın amaçlarından biri de, elektrik piyasasında tekelleşen bir ortam oluşmaması, rekabetçi bir yapının kurulmasıdır. Bu duruma yönelik olarak, yasanın değişik maddelerinde çeşitli önlemlere de yer verilmiştir. Örneğin 3. Madde'de üretim şirketleri için, *"Üretim şirketleri, dağıtım şirketleri ile kontrol oluşturmaksızın iştirak ilişkisine girebilir. Üretim şirketleri, bu faaliyetler dışında piyasada herhangi bir faaliyette bulunamaz."* denilmekte, benzer şekilde dağıtım şirketleri için de *"Dağıtım şirketleri, tanımlanan bu faaliyetler dışında piyasada başka bir faaliyette bulunamaz"* hükmü yer almaktadır.

Bu gibi düzenlemelerin, Anayasa'nın 167. Maddesi'nde yer alan, devletin *"piyasalarda fiilli veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi"* önleme görevinin yerine getirilmesi amacıyla yapıldığı anlaşılmaktadır. Yasanın mevcut haliyle zaten belirsiz

olan piyasa yapısında, aynı şirket ya da grupların, üretim ve dağıtım alanlarında faaliyet göstererek tekel oluşturmalarının önüne geçilebilmesi için konulan kuralların, dolaylı yollardan aşılma isteneceği açıktır. Diğer yandan, doğal tekel oluşturan elektrik üretim ve dağıtım faaliyetlerinde yer alacak unsurların, "piyasaya" hakim olma yönünde eğilimlerinin daha baştan var olacağı da kabul edilmelidir.

4628 sayılı Yasa'nın 2. Maddesi'nin mevcut halinde bulunan anonim şirketlerin hisselerinin nama yazılı olması kuralı, dolaylı yoldan "piyasa üzerinde kontrol oluşturmalarına" engel olma amacını taşımaktadır. Ancak Plan ve Bütçe Komisyonu'nda kabul edilen yasa tasarısıyla, borsada işlem gören şirketler için hisselerin nama yazılı olma koşulunun aranmayacağı biçiminde değiştirilmektedir. Borsada işlem gören şirketlere ait hisselerin kimin elinde olduğunun bilinmemekte ve bu hisselerin, piyasada faaliyet gösteren şirket ve gruplarca toplanarak bir tekelleşmenin ortaya çıkması olanağı bulunmaktadır.

Diğer yandan, yasanın 14. Maddesi'nin ikinci fıkrasında *"Bu özelleştirme uygulamaları çerçevesinde, bu Kanun'da belirtilen piyasa faaliyetlerinde yer alan gerçek ve tüzel kişilerden, yabancı gerçek ve tüzel kişiler elektrik üretim, iletim ve dağıtım sektörlerinde, sektörel bazda kontrol oluşturacak şekilde pay sahibi olamazlar"* hükmü yer almaktadır. Bu kural da, Anayasa'nın başlangıç hükümlerinde yer alan kimi ilkeler gereği, stratejik alanlarda yabancılara yönelik kısıt-

lamalar getirilmesi zorunluluğundan kaynaklanmaktadır. Anonim şirketlerin hisselerinin nama yazılı olması kuralı, bu sınırlamanın da dolaylı yollardan aşılmasını engelleyici nitelikte bir kuraldır. Borsada işlem gören şirketlere ait hisselerin, elektrik alanında faaliyet gösteren yabancı şirketlerce toplanması durumunda, sektörel bazda kontrol oluşturabilmeleri olanağı doğacaktır.

Bugüne kadar özelleştirme uygulamalarında sürekli örnekleri yaşanan yeni bir parçalama, böl-sat yöntemi elektrik dağıtım şebekeleri için gündeme getirilmiştir. Burada Danıştay'ın elektrik dağıtım tesislerinin mülkiyetinin devredilemeyeceğine yönelik görüş bildirilmesi üzerine dahiyan bir çözümle önce TEDAŞ'ın bölgelere bölünmesi ve bu bölgeler için oluşturulacak ayrı ayrı dağıtım şirketlerine tesislerin işletme hakkı devredilmesi planlanmaktadır. Daha sonra işletme hakkını almış olan bu şirket satışa çıkarılacaktır. Rekabet Kurulu'nun bu noktada dağıtım ve perakende hizmetlerinin ayrıştırılması talebi ise mevcut yasal düzenlemede dikkate alınmamış görünmektedir. Bu noktada Avrupa'daki örnekler baktığımızda enerjide kamu için rekabet açısından sakıncalı bulunarak engellenen entegre yapının

doğrudan ya da dolaylı bir şekilde piyasada özel sektör tarafından kurulmaya çalışıldığı görülmektedir.

Yasa tasarısıyla 5 yıllık bir süre için Fiyat Eşitleme Mekanizması ile ulusal tarife uygulanması öngörülmektedir. Ancak 5 yıllık süre sonunda ulusal tarifenin kaldırılıp, kayıp-kaçak oranlarına göre farklılaşacak bölgesel tarife uygulanmasına geçilecek olması, sosyal patlamalara neden olabilecek sorunlar yaratacaktır.

Tasariya, oluşturulan alt komisyon- da eklenmek istenen, ancak tepkiler üzerine vazgeçildiği açıklanan bir düzenleme, Plan ve Bütçe Komisyonu'nda eklenmiştir. Buna göre yap-işlet-devret yöntemiyle faaliyet gösteren elektrik üretim şirketlerinin işletmiş olduğu santraller, Maliye ve Enerji bakanlıkları ile yapacakları mutabakat ve satış işlemleriyle ilgili şirkete bırakılacaktır. Bu düzenleme ile milyarlarca dolarlık kamu zararının üstüne bir bardak soğuk su içilmesi ve şirketlerin karlılıklarını halkın zararına rağmen sürdürmeleri sağlanacaktır. Faaliyete geçmiş ya da geçmemiş yap-işlet-devret sözleşmesiyle yapılmış, sözleşme süresi sonunda kamuya çalışır halde devredilmesi gereken santrallerin, ihale yapma gereği bile duyulmaksızın satışı söz konusu olacaktır. Bu şirket-

lerin yol açtığı, devletin kendi raporlarıyla saptadığı kamu zararları tahsil edilmeden, bu yönde hukuki yükümlülükler kamu adına yerine getirilmeden tamamen şirket çıkarları gözetilerek yapılan düzenleme, "eşitlik" ilkesine de aykırılık oluşturmaktadır.

Yap-işlet-devret sözleşmelerinde, yatırım maliyetlerinin tarifeye yansıtılması nedeniyle ilk dönemde kamuya elektrik satış fiyatlarının fahiş düzeyde tutulduğu bugün resmi ağızlar tarafından her yerde dile getirilmektedir. Bu maliyetlerin bugün görece düşmüş olduğu dikkate alındığında, yapılmak istenen düzenlemenin iddia edildiği gibi Hazine'nin alım garantisi nedeniyle uğradığı zarardan kurtarılması gerekçesiyle açıklanamayacağı da ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu şirketlerin kamu yerine "serbest tüketicilere" satış yapacak olmaları nedeniyle avantajlı bir konum yakalayacaklarına dikkat çekilmektedir. Yap-işlet-devret yöntemiyle yapılmış hidroelektrik santrallerinin devredilmesiyle kamunun elektrik maliyetleri de artacaktır.

Yap-işlet-devret modeli doğalgaz santralleri açısından bakıldığında ise BOTAŞ'ın doğalgaz maliyetlerinde herhangi bir değişiklik olmaksızın bu şirketler özel sektör şirketi oldukları için daha ucuz doğalgaz almaya başlayacak, bu durumda yine şirketler kazanacak ama BOTAŞ kaybedecektir. Kamunun zaten var olan milyarlarca dolarlık zararının üstünün böylesi bir aflla kapatılmasının üzerine bu tür teknik ayrıntılar da eklendiğinde yükün yine vatandaşın sırtına bineceği açıktır. Elektrik özelleştirme uygulamalarının bugüne kadar olduğu gibi tüketicinin çıkarlarını değil şirketlerin çıkarlarını koruyucu bir araç olduğu ortadadır.

İktidarın yapmaya çalıştığı; iddia edildiği gibi yüksek maliyetli sözleşmelerden kurtulmak değil, kamu ve halk adına eski maliyetlerin üzerine yenilerinin üstlenilmesinden ibarettir.

